

4. Konovalova V. O., Shevchuk V. M. Modern criminalistics in the conditions of war: problems of adaptation and reload. *Modern research in world science: Proceedings of the 5th International scientific and practical conference* (August 7-9, 2022). Sci-conf.com.ua. Lviv, Ukraine. 2022. Pp. 896–903.

5. Shevchuk V. Current Issues of Criminalistics in Context of War and Global Threats. *Theory and Practice of Forensic Science and Criminalistics*. 2022. Issue 3 (28). P. 11–27.

6. Шепітько В. Ю. Формування доктрини криміналістики та судової експертизи в Україні – шлях до єдиного європейського криміналістичного простору. *Право України*. 2022. № 2. С. 76–90.

7. Shepitko V. Yu., Konovalova V.O., Shevchuk V.M. et. al. Scientific and technical support of investigative activities in the context of an adversarial criminal procedure. *Issues of Crime Prevention*. Vol. 1. №. 42, 2021, 92–102.

8. Freeman L. Digital Evidence and War Crimes Prosecutions: The Impact of Digital Technologies on International Criminal Investigations and Trials. *Fordham International Law Journal*. 2018. No. 41. Is. 2. Pp. 284–336.

СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІД ЧАС НАДАННЯ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Шевчук Олександр,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри адміністративного права

та адміністративної діяльності

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Право на охорону здоров'я є одним з основних прав людини, гарантованих Конституцією України [1] тому експертизи, що проводяться щодо захисту прав людини у сфері охорони здоров'я, є вкрай гострою проблемою юридичної науки. В умовах воєнного стану в державі й продовження євроінтеграційних напрямків України [2], зокрема й проведення реформи правоохоронних органів у напрямку розвитку не каральної, а, насамперед, попереджувальної функції дотримання законодавства, в сукупності із проведенням наступного етапу медичної реформи в Україні, створюють нові виклики для захисту гарантованих державою прав і свобод громадян, в тому числі,

при професійних правопорушеннях медичних та фармацевтичних працівників.

Значні правові проблеми сьогодення виникають й при досудовому розслідуванні кримінальних проваджень з приводу притягнення медичних працівників до кримінальної відповідальності за професійні правопорушення внаслідок специфіки таких справ. Водночас й зростають вимоги до організації та проведення судово-медичних експертиз як одного з головних джерел доказів у цій сфері, при наданні медичних послуг, проведенні діагностичних процедур. Це пов'язано із тим, що якість надання медичної допомоги пацієнту та доступ до сертифікованих медичних послуг відіграє важливу роль у здійсненні медичної діяльності.

Однак результат надання медичних послуг пацієнтам не завжди є позитивним із різних причин – від індивідуальної непереносимості лікарського засобу, що застосовується для лікування пацієнта до недостатнього технічного забезпечення, відсутність доступу до окремих лабораторних досліджень, або неухважності медичних працівників або їхньої помилки. Надання неякісних медичних послуг завдає шкоди здоров'ю, а іноді й життю людей, що може призвести до травми або смерті людини. Таким чином, дослідження окремих питань організаційно-правових аспектів проведення судово-медичних експертиз у випадках кримінальних проваджень проти лікарів як одного з найскладніших видів судових експертиз є актуальною проблемою юридичної науки, що вказує на актуальність цієї роботи та практичне значення.

Серед видів судової експертизи, що проводиться в процесі захисту прав людини у сфері охорони здоров'я, можна розрізнити (1) судово-медичну; (2) судово-психіатричну; (3) судово-психологічну. Судово-психологічна експертиза застосовується не часто, але має значення для встановлення розміру моральної шкоди. Найчастіше використовується судово-медична експертиза та судово-психіатричну експертизу. Предметом нашого дослідження є такий вид судової експертизи, що проводиться у процесі захисту прав людини у сфері охорони здоров'я, як судово-медична [3].

Відповідно до положень ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801-ХІІ від 19.11.1992 р. медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами [4]. Відповідно до статті 80 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» № 2801-ХІІ від

19.11.1992 р. особи, винні у порушенні законодавства про охорону здоров'я, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно із законодавством. При цьому, слід зазначити, що згідно з частиною третьою статті 34 цього Закону лікар не несе відповідальності за здоров'я хворого у разі відмови останнього від медичних приписів або порушення пацієнтом встановленого для нього режиму [4].

Конституція України передбачає, що принципи судової експертизи визначаються виключно законами України (пункт 14 статті 92) [1]. Організаційно-правові засади проведення судових експертиз проведеної в процесі захисту прав людини у сфері охорони здоров'я на законодавчому рівні охоплюється Законом України «Про судову експертизу» [5]), положеннями Кримінального процесуального кодексу України, Законом України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [4], міжнародними договорами та угодами про взаємну правову допомогу та співробітництво, що регулюють правовідносини у сфері судово-експертної діяльності та іншими законодавчими актами, регламентуються основними підзаконними нормативно-правовими документами Міністерства охорони здоров'я України такими як: «Інструкцією про проведення судово-медичної експертизи» та «Правил судово-медичних експертиз у бюро судово-медичної експертизи», затверджених наказом МОЗ України від 17.01.1995 р. № 6.

Судово-медичну експертизу заборонено проводити для з'ясування питань права (ч. 1 ст. 242 Кримінально-процесуального кодексу України, ч. 1 ст. 71 Основ законодавства України про охорону здоров'я). Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р., головним завданням судової експертизи є встановлення обставин справи, яка перебуває у провадженні органів досудового розслідування або суду. Судові експертизи, що проводяться в процесі захисту прав людини у сфері охорони здоров'я, здійснюються переважно державні експертні установи (частина 2 стаття 7), недержавні експертні установи фактично позбавлені права на проведення незалежних судово-медичних експертиз з огляду на положення стаття 7 Закону України «Про судову експертизу» [5]. Таким чином, підстави та порядок призначення експертизи, що проводяться у процесі захисту прав людини у сфері охорони здоров'я, здійснюється за правилами Цивільного процесуального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України та мають певні подібності.

З огляду на те, що Кримінальний кодекс України у статті 140 передбачає відповідальність за неналежне виконання професійних

обов'язків медичним або фармацевтичним працівником унаслідок недбалого чи несумлінного до них ставлення, є підстави розрізняти лікарську помилку та відповідний злочин. У науковій літературі немає єдиного розуміння «лікарської помилки», не визначено науковий підхід у співвідношенні з такими термінами як «медична помилка», не розкрито розуміння «дефект надання медичної допомоги». Не встановлені єдині ознаки та сутність правової конструкції «нешасний випадок у медицині». Зазначимо, що в законодавстві України також немає поняття «лікарська помилка». Крім того, не існує єдиних якісних затверджених методик проведення судово-медичних експертиз щодо професійних правопорушень медичних та фармацевтичних працівників.

У випадку коли при наданні медичних послуг помилка може здійснити інші медичні працівники то застосовується термін медична помилка. Деякі автори вважають рівнозначними «лікарська помилка» та «медичну помилку». Лікарська помилка є складовою частиною «дефекту надання медичної допомоги» Так, медичну помилку слід розглядати дії або бездіяльність медичного працівника, які призвели до негативних для здоров'я чи життя пацієнта наслідків та які викликані об'єктивними чи суб'єктивними факторами [5, с. 95], а «лікарська помилка» приміром І. Я. Сенюта, пропонує розуміти вид дефекту надання медичної допомоги, що становить неналежне виконання (невиконання) медичним працівником професійних обов'язків внаслідок суб'єктивної чи об'єктивної помилки, не пов'язане з недбалістю і несумлінним до них ставленням, що спричинило шкоду здоров'ю пацієнта [6, с. 63]. Слід погодитись з думкою С. Г. Стеценко, який розглядає лікарську помилку як дефект надання медичної допомоги, пов'язаний з неправильними діями медичного персоналу, які характеризуються як добросовісна помилка за відсутності ознак зловмисного чи необережного проступку [3]. Отже, без проведення якісної судово-медичної експертизи судові механізми захисту прав людини у сфері охорони здоров'я є малоефективними, а також порушуються конституційні права людини на захист своїх прав на гідність, свободу та недоторканність. З метою встановлення правильності надання та якості медичної допомоги у випадках притягнення до юридичної відповідальності медичних працівників за професійні правопорушення обов'язково призначається комісійна судово-медична експертиза.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Угода про асоціацією між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.

3. Shevchuk, O. Forensic examination in cases on the protection of human rights in the sphere of healthcare in Ukraine: legal issues. Shevchuk, O., Matyukhina, N., Davydenko, S., Babaieva, O., Lysodyed, O. *Juridical Tribune*, 2022. Vol. 12, Iss. 4. P. 552–565.

4. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

5. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.

6. Антонов, С. В. Медична помилка: юридичний аспект. *Медичне право*. 2008. № 10. Т. 56. С. 94–96.

7. Сенюта І.Я. Дефекти надання медичної допомоги: поняття і види. *Медичне право*. 2017. № 1. С. 55–66.

ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЛІНГВІСТИВ-ЕКСПЕРТІВ

Широков Володимир,

*академік Національної академії наук України, доктор технічних наук,
директор Українського мовно-інформаційного фонду
Національної академії наук України*

Ющенко Світлана,

*науковий співробітник відділу інформатики
Українського мовно-інформаційного фонду
Національної академії наук України*

Організаційною ознакою переважної більшості судових лінгвістичних експертиз є одноосібність, на що вказує затвердження їх результатів підписом одного експерта. Такий підхід є поширеним й не викликає заперечень, оскільки питання, що виносяться на розгляд семантико-текстуальної експертизи, призначеної в рамках кримінального провадження, зазвичай стосуються змістовно-сислової або формальної сторони окремих фраз, висловлювань, мовних конструкцій, слів певного тексту до того ж відносно невеликого обсягу – від кількох до кількох сотень речень.